ויצא ב

א. אין דער היינטיקער סדרה איז דאָ א פירוש רש"י וואָס בהשקפה ראשונה זעט אויס, אַז רש"י האָט מעתיק געווען דעם פירוש (כמעט אות באות) פון גמרא, אָבער לאחרי העיון (ובפרט בדיוק לשון רש"י) זעט מען, אַז רש"י האָט דערביי גאָר אַן אנדער כוונה.

אויפן פסוק[1] „הארץ אשר אתה שוכב עלי' לך אתננה ולזרעך" זאָגן חז"ל (אין גמרא[2]): הארץ אשר אתה שוכב עלי' וגו' מאי רבותי' (וכי[3] ארבע אמות משכבו הבטיחו לתת לבניו[4] — רש"י), אמר רבי יצחק מלמד שקפלה הקב"ה לכל א"י והניחה תחת יעקב אבינו (כדי[5]) שתהא נוחה ליכבש לבניו (כד' אמות של משכבו[3] — רש"י).

רש"י בפירושו על התורה שטעלט זיך אויף די ווערטער „שוכב עלי'" און איז מפרש: קיפל הקב"ה כל א"י תחתיו רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו.

לערנען מפרשים[6], אַז רש"י איז דאָ אויסן די זעלבע שאלה ווי אין גמרא — „מאי רבותי'" — און ער פאַרענטפערט (ווי אין גמרא), אַז „קיפל הקב"ה כל א"י תחתיו", און דער חידוש („רבותי'") פון דער הבטחה איז — „שתהא נוחה ליכבש לבניו" (פונקט ווי ס'איז גרינג צו כובש זיין „ד' אמות של משכבו").

מען דאַרף אָבער פאַרשטיין:

א) וויבאַלד אַז אפילו בפירושו לש"ס דאַרף רש"י מוסיף זיין די הסברה (אויף לשון הגמרא „שתהא נוחה ליכבש לבניו") „כד' אמות של משכבו", איז דאָך כ"ש אַז ער האָט געדאַרפט מוסיף זיין אָט די ווערטער (והסברה) אין זיין פירוש לתורה (וואָס איז געשריבן געוואָרן, כמדובר כמ"פ, (אויך) פאַר א בן חמש למקרא)[7]?

ב) אויב די שוועריקייט אין פסוק איז „מאי רבותי'" (ווי קען מען זאָגן אַז דער אויבערשטער האָט אים מבטיח געווען בלויז „ד' אמות" פון דעם ארץ) — איז ניט גלאַטיק: רש"י האָט געדאַרפט מעתיק זיין פון פסוק אויך די ווערטער „הארץ אשר אתה (שוכב עלי')"[8], וואָרום די שוועריקייט איז דאָך ניט אין די ווערטער „שוכב עלי'" פאַר זיך, נאָר אין דעם, וואָס דער שטח הארץ „אשר אתה שוכב עלי'" איז גאָר קליין (ד' אמות)?

פון דעם איז מובן, אַז (לויט פשוטו של מקרא — ובמילא) ביי רש"י'ן איז ניט שווער די שאלה פון גמרא „מאי

---

1) פרשתנו כח, יג.

2) חולין צא, ב.

3) כ"ה בהגהת הב"ח שם. רא"ם פרשתנו כאן.

4) ראה גם זהר פרשתנו (קנו, רע"א): וכי ההוא אתר בלחודוי אבטח לי' קב"ה דהא ארבע אמין או חמשא הוו ולא יתיר.

5) כ"ה בדק"ס חולין שם בשם „כל הכ"י" (וראה לקמן הערה 9). וראה לקמן בפנים סעיף ב ויו"ד.

6) ס' הזכרון, רא"ם, גו"א, באר מים חיים (לאחי המהר"ל), דבק טוב ועוד.

7) בכו"כ דפוסי רש"י שלפנינו, נדפס בסוגריים „כד' אמות שזה מקומו של אדם" (ובדפוסים אחדים נדפסו התיבות „כד' אמות" בלי סוגריים). אבל בדפוס א"י דרש"י ובכל כת"י רש"י שתח"י (לבד א') ליתא תיבות אלו.

8) כמו בגמרא, שמעתיק גם תיבות אלו.

---

*) בצילום דפוס שני שתח"י נתוספו תיבות אלו על הגליון.

רבותי״, נאָר ער באַוואָרנט בלויז (אַ שוועריקייט אין) די ווערטער „שוכב עלי׳״ אליין; ועד״ז דאָס וואָס „שתהא נוחה ליכבש לבניו״ ווייס מען (ניט פון דעם גודל שטח „הארץ אשר אתה שוכב עלי׳״, נאָר) פון די ווערטער „שוכב עלי׳״ גופא.

ב. אין דעם עצם הפירוש „רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו״ דאַרף מען פאַרשטיין:

אין גמרא איז דער לשון „קפלה הקב״ה כו׳ (כדי) שתהא נוחה ליכבש לבניו״, אָבער רש״י איז (משנה ו)מוסיף: „רמז לו[9] שתהא נוחה כו׳״; וואָס אין פשטות איז דער חילוק ביניהם: „(כדי) שתהא נוחה ליכבש לבניו״ מיינט, אַז דאָס וואָס „קפלה הקב״ה כו׳״ האָט אויפגעטאָן אַז עס זאָל זיין „נוחה ליכבש כו׳״; משא״כ „רמז לו שתהא כו׳״ מיינט נאָר, אַז דער אויבערשטער האָט מרמז געווען מגלה געווען יעקב׳ן אַ זאַך וואָס וועט פאַסירן לאחר זמן, אַז דער כיבוש הארץ וועט זיין „נוחה״.

דאַרף מען פאַרשטיין: פאַרוואָס איז רש״י משנה פון גמרא? ולכאורה, אדרבה: בשלמא לויט דער גמרא — אַז „קפלה הקב״ה כו׳״ האָט אויפגעטאָן „שתהא נוחה כו׳״ — איז פאַרשטאַנדיק די נויטיקייט אין דעם נס הקיפול; אויב אָבער צוליב געבן יעקב׳ן אַ רמז על העתיד איז דאָס (הודעת עתידות), ווי דערציילט פריער בּאַ אברהם׳ן — דורך דיבור וכיו״ב[10]. דאַרף׳ן דען אַ נס און אַזאַ גרויסן נס (וואָס האָט ניט קיין אחיזה אין טבע), צו „צוזאַמענלייגן״ גאַנץ א״י אונטער (די ד׳ אמות של) יעקב[11]?!

ג. לכאורה קען מען ענטפערן: ע״ד הפשט איז שווער צו זאָגן, אַז דאָס וואָס „קיפל הקב״ה כו׳ תחתיו״ (פון יעקב׳ן), זאָל אויפטאָן די פעולה פון „נוחה ליכבש לבניו״ (כו״כ דורות לאח״ז)[12] — דערפאַר לערנט רש״י אַז דאָס איז געווען בלויז אַ רמז. עס בלייבט אָבער די שאלה — הודעת עתידות איז דאָך ע״י דיבור; ולא עביד הקב״ה ניסא למגנא[12*].

אויך איז ניט פאַרשטאַנדיק: דער תוכן הפירוש „קיפל הקב״ה כו׳״ ברענגט זיך

9) כ״ה בדפוסי רש״י שלפנינו ובדפוס שני דרש״י. אבל בדפוס ראשון דרש״י וכתי״ רש״י שתח״י תיבות אלו ליתא (ובכמה כתי״ — „כדי שתהא כו׳״. ראה לעיל הערה 5).

*) בצילום דפוס שני שתח״י, תיבות אלו מוקפות בסוגריים ומעל השורה הוגה „כדי״.

10) ראה פרש״י לך (טו, ט־יז) כו״כ רמזים.

11) כמו ששקו״ט במפרשי רש״י (גו״א, משכיל לדוד, באר יצחק ועוד) איך אפ״ל נס כזה (וביאורם — אינם כפשוטו (ע״ש), ולא נרמזו כלל ברש״י. ואכ״מ).

בחזקוני עה״פ, שכל זה הי׳ בחלום — אבל כמדובר כמה פעמים לשון פרש״י עה״ת הוא לכל לראש כפשוטו (כמובן לבן חמש) — היינו שקיפל כפשוטו ואמירת שוכב עלי׳ הי׳ בחלום.

12) בתו״ח חולין שם מפרש, דזה שנוחה ליכבש כו׳ הוא מפני שיעקב קנה א״י ע״י שקפלה תחתיו (וראה גם צרור המור וצפע״נ עה״ת פרשתנו עה״פ) ובמילא לא יהי׳ מקום לקטרוג כו׳ — ע״ד מ״ש ברשב״ם (ב״ב ק, א) במחז״ל גבי אברהם (הובא לקמן בפנים סעיף ד) —

אבל ע״ד הפשט לא מסתבר לומר שזה שידע יעקב שלשעה קיפל הקב״ה כו׳ פעל באופן טבעי שלא יערערו האומות כו׳ כו״כ דורות לאח״ז (ובפרט את״ל שכ״ז הי׳ בחלום, כבהערה הקודמת) [וגם בנוגע להילוך אברהם בארץ כו׳ שברשב״ם שם — ע״ד הפשט לא מסתבר לומר שע״ז נעשה נוחה ליכבש לבניו (ובפרט את״ל שלא קנה אברהם א״י ע״י הילוכו זה — ראה לקמן הערה 33), שלכן לא הביא רש״י זה בפירושו עה״ת, כדלקמן בפנים שם].

12*) ראה דרשות הר״ן דרוש ח הקדמה הא׳. וראה לקו״ש ח״ה ע׳ 124 ואילך (ועוד).

אויך אין מדרש[13], נאר דארט איז דער אויספיר (ניט „שתהא נוחה ליכבש לבניו", נאר) „כאינש דאמר מן תחות רישא דידך" — דערמיט האט דער אויבערשטער געגעבן יעקב'ן בעלות אויף א"י[14].

היינט פארוואס לערנט רש"י, אז דער „קיפל הקב"ה כו'" איז געווען א רמז „שתהא נוחה ליכבש לבניו" וקשה כנ"ל — און לערנט ניט (כפירוש המדרש) אז דאס איז געווען צו באווייזן די בעלות פון יעקב'ן גופא אויף א"י („מן תחות רישא דידך")?

ד. די תמי' אין דעם איז נאך שטארקער: אויך בנוגע אברהם'ן זאגט די גמרא[15], אז דער טעם הציווי[16] „קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה" איז „כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו" — אבער דארט ברענגט עס רש"י ניט אראפ. איז משמע, אז דער ענין פון „נוחה ליכבש לבניו" דורך פעולת האב איז שווער צו זאגן אין דרך הפשט[17]

— און דער מכוון פון „קום התהלך בארץ" איז בפשטות (ביז אז רש"י דארף עס גארניט אפטייטשן בפירוש), אז אברהם זאל טאן א פעולה — ארומגיין וואו און ווי ער וויל און קיינער שטערט עם ניט, מעשה בעה"ב — וואס באווייזט זיין בעלות אויף ארץ ישראל (וכדלקמן סעיף ז) —

היינט פארוואס לערנט רש"י אז דער „קיפל הקב"ה כו'" ביי יעקב'ן איז (ניט געווען אלס באווייז פון זיין בעלות אויף א"י (כפירוש המדרש), נאר) „רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו"[18]?

ה. דער ביאור אין דעם:

אין פשוטו של מקרא איז מלכתחילה ניטא קיין ארט אויף דער שאלה (פון גמרא) „מאי רבותי'" — ווייל די ווערטער „אשר אתה שוכב עלי'" (מיינען ניט דעם שטח מצומצם אויף וועלכן יעקב איז געלעגן, נאר הארץ — די לאנד, זיי) טייטשן אפ דעםווארט „הארץ" — בה"א הידיעה: וועגן וועלכער לאנד איז דער מדובר — דאס לאנד אויף וועלכער דו ליגסט — „לך אתננה ולזרעך"[19].

דערפאר שטעלט זיך ניט רש"י (אויך אויף דעם וואס עס שטייט (פריער[20]) ביי אברהם'ן „כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה גו'" — דלכאורה תמוה ע"ד הנ"ל[21]: א מענטש קען דאך זען בלויז א שטח מצומצם[22] (פון א"י[23]), ובפרט אז זי איז אן ארץ הרים ובקעות[24] — טא וואס איז די כוונה פון דער

13) ב"ר עה"פ (פס"ט, ד).

14) שמוחזקת בידו כדבר המונח תחת ראשו (ראה יפה תואר השלם ורד"ל לב"ר שם. וראה לעיל הערה 12).

15) ב"ב ק, א (כדעת רבנן).

16) לך יג, יז.

17) ראה לעיל הערה 12.

18) בתר"ח חולין שם משמע שמפרש דהיינו הך, כי זה שנוח ליכבש לבניו הוא מפני שע"ז קנה יעקב א"י (כנ"ל הערה 12) — אבל (נוסף על הנ"ל הערה 12) מזה גופא שרש"י (והש"ס) מדגיש נוחה ליכבש לבניו, מוכח, שהו"ע בפ"ע. וראה יפה תואר (השלם) לב"ר שם.

19) כמ"ש ביפה תואר (השלם) לב"ר שם (הועתק בעץ יוסף לע"י חולין שם). וראה גם ספורנו עה"פ (ודלא כמ"ש בבאר יצחק לרש"י כאן). ולהעיר גם מב' הגירסאות בת"א כאן א) „שרי עלה" ב) „שכיב עלה".

20) לך יג, טו.

21) כמו שהקשה בזהר פרשתנו (קנה, סע"ב) — ובהמשך לזה מקשה (עד"ז) עה"פ „הארץ אשר אתה שוכב עלי'" דפרשתנו (כנ"ל הערה 4).

22) בזהר שם: תלת פרסי או ארבע או חמש פרסי. וראה הנסמן בניצוצי זהר שם.

23) שהיא ת' פרסי על ת' פרסי (רש"י שלח יג, כה).

24) עקב יא, יא.

הבטחה אז „הארץ אשר אתה רואה לך אתננה"[25]?

און אפילו אז מ'זאל זאגן, אז אברהם איז דאן געשטאנען אויף א הויכן בארג[26] און האט געקענט זען א שטח גדול ביותר („צפונה ונגבה וקדמה וימה"[27]) — איז אבער נאך אלץ א דוחק גדול צו זאגן, אז ער האט פון דארט געקענט זען גאנץ א"י לגבולותי' —

נאר ע"ד הפשט איז עס מעיקרא קיין קשיא ניט. ווייל „הארץ אשר אתה רואה" מיינט ניט צו מגביל זיין דעם שטח הארץ וועלכע אתננה אז עס וועט געגעבן ווערן נאר וויפל ער זעט, נאר עס איז בלויז א סימן וועלכע לאנד (ארץ) מ'וועט אים געבן — דעם לאנד וואס דו זעסט (בכללות) פאר זיך.

ו. די שאלה אין פסוק, וואס רש"י איז דא אויסן צו באווארענען, איז: צו וואס האט דער אויבערשטער בכלל גע־דארפט צוגעבן (די ווערטער „שוכב עלי'" ווי) א סימן אויף ארץ ישראל — עס וואלט דאך געווען גענוג ווען ער זאגט (ווי עס שטייט בכ"מ[28]) „הארץ הזאת לך אתננה גו'"[29]?

בשלמא ביי אברהם'ן איז פאר־שטאנדיק פארוואס דער אויבערשטער האט געזאגט צו אים „שא נא עיניך גו' הארץ אשר אתה רואה גו'", כרגיל בא־ווייזן א מתנה וואס מ'גייט געבן, האבן הכרה אין דער זאך וואס מ'גיט אים:

אבער וואס גיט צו — „אשר אתה שוכב עלי'"?

דעריבער לערנט רש"י: „קיפל הקב"ה כל א"י תחתיו" — מיט זאגן „הארץ אשר אתה שוכב עלי'" איז דער אויבערשטער געווען אויסן צו געבן א סימן (ניט אויפן ארץ — ווי עס איז געווען בא „אשר אתה רואה" פון אברהם'ן — נאר) אויף יעקב'ס בעלות אויפן ארץ[30] — בדוגמא צו „קום התהלך בארץ" פון אברהם (כנ"ל סעיף ד).

ז. דאס איז אבער נאך ניט מספיק, ווייל:

דער טעם (לויט דרך הפשט) פארוואס דער אויבערשטער האט געזאגט אברהם'ן „קום התהלך בארץ", איז ניט ווייל דערמיט ווערט שטארקער די הבטחה פון דעם אויבערשטן („לך אתננה ולזרעך")

— ע"ד הדרוש כו' איז דא א חילוק צווישן דעם אויבערשטנ'ס הבטחה ווי זי איז נאר בכח, און ווי זי איז פארבונדן מיט א „פועל"[31]. אבער ע"ד הפשט, איז ווען דער אויבערשטער איז מבטיח, פעלט ניט אין דעם אז מ'זאל עס דארפן פארבינדן מיט א „פועל"[32] —

25) ברש"י ויחי (מט, כו) „ולא הראהו אלא א"י בלבד", ומשמע לכאורה שהקב"ה הראהו (בדרך נס) כל א"י (וראה גם אוה"ח לך שם).

אבל — אינו. כי מזה גופא שעל אתר לא פי' שהי' בזה נס (וראה אוה"ח לך שם, שהי' נס ע"ד קפיצת הדרך ומה שקיפל כו' תחתיו), מוכח שהי' ענין טבעי (ולהעיר מרש"י ברכה לד, א ואילך). וברש"י „ולא הראהו אלא א"י בלבד" לא נחית אלא לומר, ש„כל הארץ אשר אתה רואה" היא רק א"י, ולא — חו"ל. וק"ל.

26) ראה לך שם (ג־ד) „וילך גו' אל מקום גו' בראשונה" — והרי מקום המזבח „בראשונה" הי' „ההרה" (לך יב, ח).

27) לך יג, יד.

28) ראה לך יב, ז. טו, ז. שם, יח. ועוד.

29) ראה עד"ז יפה תואר שם. משכיל לדוד כאן.

30) ואין רש"י צריך לכתוב זה בפירוש, כי זה מובן מאליו (וכמו שאין רש"י מפרש הטעם ד„קום התהלך בארץ" גבי אברהם).

31) ראי"ם כאן. וראה רמב"ן לך יב, ו. ועוד.

32) ראה גם חדא"ג מהרש"א חולין שם. וראה דרשות הר"ן דרוש ב'. ולהעיר מרש"י לך (טו, יח) אמירתו של הקב"ה כאילו היא עשוי'.

נאָר דאָס איז צוליב אברהם׳ן: די הבטחה פון דעם אויבערשטן „כי לך אתננה״ זאָל ביי אים דערפילט ווערן אין אַזאַ אופן אויף צו פירן זיך שוין ווי אַ בעה״ב אין לאַנד, כאילו ווי עס איז שוין געוואָרן זיין לאַנד[33] — ער גייט אַרום אין א״י „לארכה ולרחבה״ פרייערהייט, ווי אין אַן אייגענעם לאַנד.

משא״כ בנדו״ד (ביי יעקב׳ן), האָט דער אויבערשטער מקפל געווען „כל א״י תחתיו״, און יעקב האָט דערביי גאָר־ניט געטאָן צו ווייזן זיין בעלות, קיינער האָט עס ניט געזען (געוואוסט דער־פון);

[און נאָך מער: דאָס גופא איז ניט געווען אין אַן אופן אַז דער אוי־בערשטער האָט געזאָגט „שכוב עלי׳״ — נאָר „וישכב״ (יעקב האָט זיך געלייגט מעצמו), און נאָך דעם אַז עס איז שוין דאָ „תחתיו״ איז „קיפל הקב״ה כו׳״ און דערנאָך „ויחלום גו׳״ און האָט אים גע־זאָגט „הארץ אשר אתה שוכב עלי׳ לך אתננה גו׳״].

איז וואָס האָט זיך דאָ אויפגעטאָן (לגבי יעקב׳ן) מיט דעם וואָס „קיפל הקב״ה כל ארץ ישראל תחתיו״[34]?

ח. אויף דעם איז רש״י ממשיך „רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו״: דאָס וואָס דער אויבערשטער האָט געגעבן יעקב׳ן בעלות אויף א״י בלויז דורך זיין „שוכב עלי׳״ — ניט ווי ביי אברהם׳ן וואו ס׳איז געווען „קום התהלך בארץ״ — איז דער חידוש אין דער הבטחה ליעקב לגבי דער הבטחה צו אברהם׳ן[34]*:

אין דער הבטחה צו יעקב׳ן איז געווען דער אויפטו, אַז דער כיבוש הארץ דורך בניו וועט אָנקומען גרינג, אָן קיין טירחא, דער סימן אויף זיין בעלות אויף א״י איז אין אַן אופן אַז ער דאַרף דער־ביי גאָרניט טאָן — ער ליגט על הארץ („שוכב עלי׳״) און באַקומט דעם ארץ פון אויבערשטן („קיפל הקב״ה כל ארץ ישראל תחתיו״).

ולהעיר: דאָ זעט מען ווי דוקא דער לימוד בדרך הפשט ברענגט אַרויס אַ חידוש נפלא — לגבי דרשת חז״ל בגמרא:

לויט דער גמרא קומט אויס, אַז דער „נוחה ליכבש לבניו״ איז פאַרבונדן מיט אַ פעולה (וטירחא) פון „בניו״, עכ״פ ווי די טירחא וואָס מ׳דאַרף האָבן ביים כובש זיין ד׳ אמות;

טוט אויף רש״י בפירושו על התורה, אַז אויך די טירחא מועטת וועלן די אידן ניט דאַרפן אָנווענדן ביים כיבוש — עס וועט ביי זיי זיין אין אַן אופן פון „שוכב עלי׳״ און נאָך פון פריער, און דער אוי־בערשטער וועט אַלץ אָפטאָן, ע״ד ווי חזקי׳ המלך האָט געזאָגט „אני ישן על מטתי ואתה עושה״[35].

אין פשוט׳ע ווערטער: עס איז גענוג אַז אידן זיינען „שוכב עלי׳״ — און אַלע אומות העולם (וועמען מ׳דאַרף כובש זיין) זיינען מודה אַז כל ארץ ישראל — גאַנץ א״י לגבולותי׳ איז נחלת עולם פון

33) אף שעדיין לא ניתן לו הארץ, וכהמשך הכתוב „כי לך אתננה״* [ולהעיר שגם לדעת ר״א (ב״ב שם) קנה אברהם ע״י הילוכו לארכה ולרחבה רק מקום הילוכו (ולא — כל א״י)] — ועפ״ד מש״נ (לך טו שם) „נתתי את הארץ״ — „כאילו היא עשוי׳״ (כנ״ל) — אף שלא היתה בזה נתינה בפועל, רק „כאילו כו׳״ (ראה בארוכה לקו״ש חט״ו ע׳ 204 ואילך).

34) ראה גם חדא״ג מהרש״א שם.

*) משא״כ ע״ד ההלכה — ראה תיב״ע עה״פ. רמב״ן שם, טו. ובארוכה — פרשת דרכים דרוש ט. לקו״ש חט״ו ע׳ 101 הערה 16. וש״נ.

35) איכ״ר פ״ד, טו.

עם ישראל, אידן האבן גאנץ א״י און קיין שום מלחמה כו׳[36].

ט. דער ביאור בזה בפנימיות הענינים, יש לומר:

ס׳איז ידוע וואס דער מיטעלער רבי — דער בעל הגאולה והשמחה פון יו״ד כסלו[37] — איז מבאר במאמרו הידוע „אתה אחד״[38], אז אין די ד׳ אמות פון א מענטשן איז מאיר בחי׳ יחידה שבנפש. ווארום דאס איז אזא הויכער מקיף, וואס קען ניט שורה זיין על הגוף אפילו בבחי׳ מקיף, און דערפאר איז דאס זיך מתפשט אין די ד׳ אמות של האדם, וואס דאס איז מקומו.

און דאס איז וואס „קיפל הקב״ה כל ארץ ישראל תחתיו״ — די ד׳ אמות של יעקב — וואס דערמיט האט ער פאר־בונדן די בעלות אויף א״י מיט בחי׳ יחידה פון יעקב, ובדרך ממילא — מיט בחי׳ יחידה של כל אחד ואחת מישראל (ווארום אלע נשמות זיינען „בניו״, כלול (און נעמען זיך) פון נשמת יעקב[39]).

און דאס איז אויך דער טעם וואס דאס האט אויפגעטאן „שתהא נוחה ליכבש לבניו״, ביז אז ביי אידן וועט עס זיין אין אן אופן פון „שוכב עלי׳״ און אלץ וועט זיך אפטאן מלמעלה, כנ״ל — ווייל אין בחי׳ יחידה איז ניט שייך קיין מנגד[40], און דערפאר ווערט פון דארט אויפ־געטאן דער בירור בדרך ממילא ומאליו, אן מלחמה, אין אן אופן פון שלום[41].

יו״ד. נאך אן ענין נפלא, וואס קומט צו אין פירוש רש״י על התורה לגבי דרשת חז״ל בגמרא:

אין גמרא שטייט, אז דאס וואס „קפלה הקב״ה כו׳״ איז געווען דער טעם על זה „(כדי) שתהא נוחה ליכבש לבניו״ — אז דער אויבערשטער האט דורך דעם אריינגעגעבן א כח אין א״י, אז לאחרי זמן און אויב אידן וועלן גיין איר איינ־נעמען, וועט דער כיבוש דאמאלס אנ־קומען גרינג און אז לך אתננה ולזרעך — דער אויבערשטער וועט עס געבן. אבער אז אידן וועלן גיין איינגעמען (אין אן אופן פון „נוחה כו׳״) איז ניט געזאגט געווארן.

— היינט זעט מען, ליידער, אז עס זיינען פאראן אזעלכע אידן ר״ל וואס מ׳דארף מיט זיי איינטענה׳ן אז גאנץ א״י לגבולותי׳ געהערט צום אידישן פאלק אלס א נחלת עולם.

רש״י הויבט אן פירושו על התורה[42], אז (בלויז) אומות העולם וועלן קומען צו גיין טענה׳ן „לסטים אתם כו׳״; און נאך מער: וויבאלד אז תורת אמת זאגט וואס מ׳דארף זיי ענטפערן („כל הארץ של הקב״ה . . ברצונו נטלה מהם ונתנה לנו״), איז פארשטאנדיק, אז אויב נאר מ׳זאגט דעם ענטפער צו די אוה״ע ווי מ׳דארף איבערגעבן דעם אויבערשטן׳ס רייד און שליחות, מיטן ריכטיקן תוקף

36) ראה רש״י דברים (א, ח): אין מערער בדבר ואינכם צריכים למלחמה כו׳ (שמזה מובן שלעת״ל יהי׳ באופן זה). וראה גם רשב״ם ב״ב (הנ״ל הערה 12). משכיל לדוד כאן.

37) בו יצא ממאסרו בשנת תקפ״ז — ראה בפרטיות ס׳ התולדות אדמו״ר האמצעי (קה״ת) פרק ח.

38) קה״ת, תשכ״ה. וראה גם לקו״ש חט״ו ע׳ 229. וש״נ.

39) אגה״ק סי׳ ז (קיא, סע״ב).

40) לקו״ת תצא לז, ג. ובכ״מ.

41) ראה בארוכה שער התפלה לאדהאמ״צ ד״ה פדה בשלום פי״א־יב.

ועפ״ז יש לבאר שייכות דיום גאולת אדהאמ״צ (יו״ד כסלו) לפ׳ ויצא (שחל תמיד בסמיכות לפ׳ זו) — ע״פ הידוע (בית רבי ח״ב פ״ה בהערה) שגאולתו היתה בעת אמירת הפסוק (תהלים נה, יט — משיעור תהלים החדשי דיו״ד כסלו) „פדה בשלום גו׳״.

42) בראשית א, א. וראה משכיל לדוד כאן.

(אז זיי זאָלן פילן אז דאָס זיינען דברים היוצאים מן הלב), וועט דאָס לגמרי מבטל זיין דעם ערעור פון די אומות העולם,

קומען צו גיין אידן ר״ל און טענה׳ן קאָפויר וכו׳ —

איז רש״י מבאר ומפרט ומוסיף בפירושו על התורה (אויף לשון הגמרא) „רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו", דער אויבערשטער האָט מרמז געווען צו יעקב׳ן (און דורך עם אויך „לבניו"), וואָס דאָס גופא איז אַ התעוררות ונתינת כח ותביעה כובש זיין — וואָרום די גאַנצע בריאה איז מיוסד אויף „כל מה שברא הקב״ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה"[43], עאכו״כ ווען השם איז עם מרמז אַז ער (השם) האָט געטאָן ניט „דבר אחד" סתם, נאָר אַ נס גדול כו׳.

ועוד י״ל אַז לויט פרש״י איז דער פירוש „שתהא כו" — אַז עס וועט זיין, דער אויבערשטער האָט מרמז געווען צו יעקב׳ן אַ מציאות, אַז „בניו" וועלן איינ־נעמען ארץ ישראל גרינגערהייט,

וואָרום „הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן"[44], כולל אויך — אַז אַלע אידן וועלן שטיין נאָך „בגלותן" מיטן אמת׳ן תוקף אויף אַנ־האַלטן גאַנץ ארץ ישראל לגבולותי׳[45], און עס וועט זיין „ומיד הן נגאלין"[44], ע״י משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

(משיחת מוצאי ש״ק פ׳ ויצא תשל״ט)

43) שבת עז, ב.

44) רמב״ם הל׳ תשובה פ״ז ה״ה.

45) ועאכו״כ שלא יגרמו לזה, שתמורת ההכנה ל„תהא נוחה ליכבש לבניו", יהי׳ מצב ח״ו ש„תהא נוחה הארץ ליכבש לפניהם (נכרים ח״ו)" (רש״י ד״ה לספר — עירובין מה, א. שו״ע אדה״ז או״ח סשכ״ט ס״ו) — ע״י שיתנו עיירות הסמוכות לספר בידי נכרים, היפך פסק דין מפורש בשו״ע (או״ח שם) שאפילו דרישתם כניסה לשעה קלה לקחת קש ותבן — איסור פקו״נ דכל הארץ הוא.

ויצא ג

א. בשייכות צו דער ברכה וואָס האָט זיך אויפגעטאָן אין מקנה לבן אין זכות פון יעקב — וועלכער איז געווען זיין „רועה צאן" — ברענגען זיך אין זהר[1] צוויי דעות מיט וויפל די מקנה לבן איז פאַרגרעסערט געוואָרן[2]:

די ערשטע דעה איז, אַז לבן „אשכח בגיני׳ דיעקב מאה עאנה כל ירחא ומאה אמרין ומאה עזין יתיר על עאני׳", און „ר׳ אבא אמר אלף עאנין ואלף אמרין ואלף עזין הוה מייתי לי׳ יעקב יתיר בכל ירחא", און ער ברענגט אַ ראי׳ לדבריו דערפון וואָס יעקב האָט געזאָגט[3] „ויברך ה׳ אותך לרגלי, וברכתא דלעילא לאו איהו פחות מאלף"[4].

עס איז מובן, אַז אויך לויטן ערשטן מ״ד איז עס געווען ברכת ה׳, ווי ס׳איז מפורש בכתוב[5] (אויף וועלכן ער שטעלט זיך) (ביז אַז אויך לבן האָט דערויף מודה געווען): „ויברכני ה׳ בגללך". און כדי ניט פאַרגרעסערן זייער מחלוקת י״ל אַז דאָס וואָס ער האַלט אַז די ברכה איז געווען בלויז במספר מאה — איז ניט ווייל ער האַלט ניט פונעם כלל אַז „ברכתא דלעילא לאו איהו פחות מאלף", נאָר ווייל די ברכה פון אויבערשטן קען נמשך ווערן אויף צוויי אופנים:

א) די המשכה איז באופן אַז אויך אַראָפּקומענדיק למטה איז אין איר ניכר בגלוי אַז ס׳איז „ברכתא דלעילא", וואָס דעמולט ברענגט זי אַ ריבוי מופלג (פון אלף) אויך בפשטות.

ב) די המשכת וירידת הברכה פון אויבערשטן למטה ווערט אַנדערש אין דעם, וואָס לתתא איז ניט קענטיק בגלוי אַז זי איז „ברכתא דלעילא" בכל התוקף, זי איז יורד פון אלף — צו מספר מאה.

עס איז אָבער ניט מובן:

וויבאַלד אַז אויך לויטן ערשטן מ״ד איז דאָס געווען ברכת ה׳, איז מאי הכרח צו זאָגן אַז זי איז נשתנה געוואָרן, און געוואָרן במספר מאה?

אויך דאַרף מען פאַרשטיין:

א) דערפון וואָס ר׳ אבא ברענגט אַ הוכחה לדבריו פון פסוק „ויברך ה׳ אותך לרגלי" (און איז זיך ניט מסתפק מיטן פסוק „נחשתי ויברכני ה׳ בגללך", וואָס ווערט שוין געבראַכט פריער בדיעה הא׳ און איז קודם לו[6]), איז משמע, אַז דוקא פון דעם (צווייטן) פסוק איז אַ הוכחה אַז ס׳איז געווען „ברכתא דלעילא". איז ניט מובן: ווי אַזוי איז פון פסוק „ויברך ה׳ אותך" מער הוכחה ווי פון „ויברכני ה׳"?

1) פרשתנו קסא, א. וראה לקוטי לוי יצחק לזהר כאן (ע׳ קכה ואילך).

2) ולהעיר ממדרז״ל המובא בבחיי (פרשתנו ל, ל): ומתחלה לא מסר בידו אלא שבעים, ועלו לששים ריבוא ואמרי לה לק״כ ריבוא*. וראה לקמן הערה 39.

3) פרשתנו ל, ל.

4) וראה אור החמה ונצו״א לזהר כאן.

5) פרשתנו ל, כז.

*) להעיר מתנחומא באבער (פרשתנו כד) בפסוק „ויפרוץ האיש מאד מאד" (ל, מג) הנאמר גבי יעקב. ולהעיר מב״ר פע״ג, יא — מחלוקת מעין זו (שבבחיי) במספר הכלבים ששמרו על צאן יעקב (וראה ב״ר הוצאת תיאודור־אלבק ובהנסמן שם).

6) וי״ל דדברי יעקב עדיפי לי׳ מדלבן אף שהובאו בתורה.